

ТРОПЕІЧНІ ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

Казка – це епічне оповідання чарівно-фантастичного, алегоричного і соціально-побутового характеру із своєрідною системою художніх засобів, підпорядкованих героїзації позитивних, сатиричному викриттю негативних образів, часто гротескному зображенню їх взаємодії [3, 6].

Народна казка перебуває у фокусі літературознавчих студій О.М. Веселовського, В.Я. Проппа, Р.М. Волкова, Н.М. Ведьорнікової, Є.М. Мелетинського, Л.Ф. Дунаєвської, Н.Г. Єліної, Е. Хартленда, С. Томпсона, К. Бріггс, М. Йеарслі.

У нашій статті маємо за мету здійснити порівняльно-типологічний аналіз української та англійської народних казок про тварин для визначення їхніх специфічно національних рис, виявити лінгвостилістичні особливості реалізації та трансформації антропоморфних рис персонажів англійських та українських текстів казок.

Основним явищем, характерним народній казці є антропоморфізм (грец. *ανθρωπος* – людина; *μορφή* – вигляд, форма) – уподібнення будь-чого до людини або перенесення її фізичних та інтелектуальних властивостей на тварин, рослини, речі та явища навколишнього світу [4, 54].

Тривалі спостереження людини за життям і поведінкою різноманітних представників фауни викликали у людей прагнення збагнути “доцільність” та “розумність” поведінки звірів. Це органічно сполучалось з віруваннями про здатність звірів мислити, розмовляти, розумно діяти [1, 6-7].

Порівняльно-типологічний аналіз української народної казки “Як вовк забажав козенят” та англійської казки “Вовк і троє кошенят” (“The Wolf and Three Little Kittens”) дозволяє прослідкувати специфічно національні особливості використання тропеїчних засобів у художньому тексті як своєрідні засоби реалізації антропоморфізму.

Героями казок виступають дикі звірі та свійські тварини: в українській народній казці – *вовк, лисиця та коза з козенятами*, в англійській – *вовк та кішка з кошенятами*. Антитеза *сильний – слабкий* представлена антагоністичними образами: *вовк – козенята, вовк – кошенята*. Тварини наділені людськими рисами і таке “олюднення” досягається за допомогою прийому перебільшення якостей, властивостей звірів – гіперболізації – словесного звороту, в якому ознаки описуваного предмета подаються в надмірно перебільшеному вигляді з метою привернути до них особливу увагу читача [2, 223]. На відміну від героїв української казки, англійські не лише здатні думати і розмовляти, а й читають і навіть пишуть листи. Мова персонажів є одним з найяскравіших виразників етнічних особливостей казок. Особливого звучання мовленню тварин надає евфонія казки – милозвучність мови, представлена асонансом – концентрованим повторенням голосних звуків у поетичному рядку чи строфі [4, 66] – у пісеньці української кози помічаємо багато голосних [o], [a], які передають мекання кози; алітерацією – стилістичним прийомом повторення однакових або близьких за акустико-артикуляторними ознаками приголосних звуків з метою створення звукового образу або фону [5, 432] – повтор приголосного [r] передає муркотіння англійської кішки. Українська народна казка насичена звертаннями: *Діточки мої, козеняточка! Вовче! Сестричко!* (до лисиці), *Чоловіче* (до коваля), в той час як в англійській зустрічаємо лише поодинокі: *Kittens! Mother!* Своєрідного звучання українській казці надає вживання зменшено-пестливих суфіксів *-ок-, -очк-, -ичк-, -еньк-* (*голосок, козеняточка,*

сестричка, тоненький), у той час як англійська казка позначена відсутністю зменшено-пестливих суфіксів.

Щодо композиції, то усталена формула зачину *жили-були* відсутня в обох казках. Натомість українська казка починається словами: “*Дика коза збудувала собі в лісі хатку і навела там діток*”, а початок англійської казки звучить так: “*The Cat lives in the house near to wood*”. Кульмінація подібна в обох художніх творах – і козенята, і кошенята залишаються живі. Розв’язка української казки зводиться до того, що слабкі козенята виходять із складної ситуації переможцями, але не без допомоги матері. Показовим тут є готовність кози загинути заради дітей, самопожертва як ствердження сімейних цінностей. А слабким кошенятам вдалось самотійно побороти біду, що ілюструє певний ідеал західного героя, який самотійно вирішує свої проблеми. Рушієм сюжету є діалог: коза розмовляє з козенятами, козенята з вовком, вовк із лисицею; кішка розмовляє з кошенятами, кошенята з вовком. Ретардація – уповільнення дії, яке досягається повторенням подібних епізодів і підсилює напруженість [4, 577], в українській казці досягається за допомогою пісеньки матері-кози, яку декілька разів переспівує вовк, а в англійській казці, стукаючи в двері, вовк повторює: “*It ‘s me. Your Mother. Open the door.*”

Для фольклору обох країн характерне використання магічних чисел: *тричі* вовк приходять до хатинки кози, в якій живе *семеро* козенят в українській казці; *тричі* вовк приходять до хатинки кішки, в якій живе *трьох* кошенят в англійській казці.

Художні засоби мови представлені епітетами: *тоненький голосочок, невдалий голос, тонкий голос; Grey kitten, White kitten and Black kitten*; порівняннями: *стояв як укопаний*; народнорозмовними словами: *причитує, схаменулись, розшолопали, причот, нагибати, умудрився*.

До найпоширеніших у даних казках стилістичних фігур мовлення належать асиндетон – стилістична фігура, яка полягає у пропуску сполучників, що зв’язують окремі слова й частини фраз [2, 229]: *Пішла*

коза по лісу, напаслась досить, вернулась додому, підійшла до дверей і заспівала; синтаксичний паралелізм, який не є характерним для англомовної казки: *Ваша матінка прийшла, Молочка вам принесла*; плеоназм – синонімічний повтор попереднього слова [2, 230]: *одмикайтесь-одчиняйтесь, живі-здорові*.

Специфічно національні особливості реалізації та трансформації антропоморфних рис персонажів англомовних та україномовних текстів можна також простежити на фольклорних казках “Чому гуси миються у воді, коти – на печі, а кури порпаються в поросі” та “Сороче гніздо” (“The Magpie’s Nest”). На відміну від двох попередніх казок, які ілюструють національні особливості поведінки різних тварин-персонажів при однакових сюжетних колізіях, ці дві казки пояснюють чому певні тварини ведуть саме такий спосіб життя, визначають їх специфіку.

Героями української фольклорної казки “Чому гуси миються у воді, коти – на печі, а кури порпаються в поросі” є *гуси, курочка й кіт*, а в англійській народній казці “Сороче гніздо” – *сорока, дрізд, пугач, горобець, шпак і горлиця*. Тварини і птахи наділені даром мовлення, як це і має бути в казці про тварин. Проблеми, які вирішують персонажі – різні: гуси, курочка й кіт дізнаються кому, де і як краще купатися, а дрізд, пугач, горобець, шпак і горлиця вчаться у сороки як правильно вити гніздо. Тексти казок не перенасичені звертаннями: *гуси! кіт! Taffy!*, проте наявна велика кількість окличних (*Се моя купіль! Сто раз ліпша, як вода! А хто не вірить, най перевірить! The very thing! That suits me*), а в українській казці ще й питальних речень (*Куди йдете, гуси? Ну, коли вони не бояться, то чого нам боятися?*). Більшість речень, вжитих у казках, прості за будовою: *Я йду з вами. Зустріли kota. І поскакали у воду. Now I know all about it. After this the magpie took some twigs and twined them round the outside*. Зачини казок починаються композиційно усталеними фразами: *“Жив раз давно-предавно чоловік, котрий мав kota, гусей та кури”*;

*“Once upon a time when pigs spoke rhyme
And monkeys chewed tobacco,
And hens took snuff to make them tough,
And ducks went quack, quack, quack, O!”*

Хоча сюжет в обох казках розвивається по-різному, розв’язка обох казок подібна: *“I від того часу гуси купаються у воді, коти миються на печі, а кури порпаються в поросі”*. *“And that is why different birds build their nests differently”*. Рушієм сюжету в обох казках є діалоги:

- *Куди йдете?*
- *Шукаємо воду.*
- *І я з вами піду, добре?*
- *Ходи.*

So she said: “One 's enough.”

But the turtle-dove kept on saying: “Take two, Taffy, take two-o-o-o.”

Then the magpie got angry and said: “One's enough, I tell you.”

Still the turtle-dove cried: “Take two, Taffy, take two-o-o-o.”

Композиційний прийом ретардації досягається уповільненням розповіді, повтором однорідних епізодів: під час пошуку води гуси з української фольклорної казки зустрічають спочатку курочку, потім kota і їхні розмови практично не відрізняються, кожен із них по черзі стрибає у воду; в англійській казці дрізд, пугач, горобець, шпак і горлиця спостерігають як сорока в’є гніздо і кожен із птахів на певному етапі відлітає, так і не дослухавши майстер-клас сороки до кінця.

В українській казці є лексичні повтори типу *давно-предавно*, синтаксичні повтори: *“Ідуть, ідуть, ідуть”*, а в англійській казці, окрім синтаксичних (*“And ducks went quack, quack, quack, O!”*) репрезентовані ще й звукові повтори: *“Take two, Taffy, take two-o-o-o”*.

Художні засоби мови представлені в англійській казці епітетами: *Madge Magpie, the cleverest bird, a wise owl, a silly turtle-dove*, в українській

порівнянням: *Сто раз ліпша, як вода!* і народнорозмовними словами: *спрагота, роззявила, гогочуть, парить, ліпше, ся вчинило, най перевірить.*

Стилістичні фігури мовлення реалізовані у казкових текстах через асиндетон: *“А кіт шмигнув до хижі, скочив на піч, замурав і почав лапками митися”* і полісендитон – стилістичну фігуру, що характеризується зумисним нагромадженням сполучників (іноді прийменників) для підсилення кожного з членів речення [5, 447]: *“Meanwhile Madge Magpie went on working and working without looking up till the only bird that remained was the turtle-dove, and that hadn't paid any attention all along, but only kept on saying its silly cry: “Take two, Taffy, take two-o-o-o;”* еліпсис – опущення певного члена речення чи словосполучення, які легко відновлюються за змістом [4, 226] та синтаксичний паралелізм: *“І від того часу гуси купаються у воді, коти – на печі, а кури порпаються в поросі;”*

*“...And monkeys chewed tobacco,
And hens took snuff to make them tough...”*

Таким чином, українська та англійська народні казки мають багато спільних рис. Проте казки демонструють національну своєрідність кожного народу, а тварини і птахи – герої казок – своїм мовленням і поведінкою нагадують людей тієї країни, в якій ці казки поширені.

Список використаних джерел

1. Березовський І. П. Розкішна гілка казкового епосу на Україні / І. П. Березовський Казки про тварин. – К. : Дніпро, 1986. – С. 5-13.
2. Галич О. Теорія літератури : Підручник / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 488 с.
3. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка / Л. Ф. Дунаєвська. – К. : Либідь, 1987. – 156 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.

5. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462с.
6. Briggs K. M. A Dictionary of British Folktales in the English language / K. M. Briggs. – London: Routledge and Paul, 1991. – 580 p.

Анотація

Ю.О. ОМЕЛЬЧУК. ТРОПЕЇЧНІ ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

У статті розглядаються специфічно національні особливості використання тропів та стилістичних фігур мовлення у художньому тексті як своєрідні засоби реалізації антропоморфізму.

Ключові слова: казка, антропоморфізм, художні засоби мови, стилістичні фігури мовлення.

Аннотация

Ю.О. ОМЕЛЬЧУК. ТРОПЕИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА УКРАИНСКОЙ И АНГЛИЙСКОЙ НАРОДНОЙ СКАЗКИ

В статье рассматриваются специфически национальные особенности использования тропов и стилистических фигур речи в художественном тексте как своеобразные средства реализации антропоморфизма.

Ключевые слова: сказка, антропоморфизм, художественные средства языка, стилистические фигуры речи.

Summary

J.O. OMELCHUK. TROPE DEVICES OF UKRAINIAN AND ENGLISH FOLK TALE

The article deals with the specifically national features of the usage of tropes and stylistic figures of speech in feature text as original means of realization of anthropomorphism.

Key words: tale, anthropomorphism, artistic facilities of language, stylistic figures of speech.